

ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ - БАН

СТАНОВИЩЕ

От: проф. д.с.н. *Теменуга Генова Ракаджийска*;
УНСС;
Социология (Икономическа социология)

Относно: дисертационен труд за присъждане на научна степен **„доктор на науките“** по научна специалност Социология в ИФС - БАН

Автор на дисертационния труд: доц. д-р *Васил Николаев Киров*
Тема на дисертационния труд: *Гъвкавост и несигурност. Социологически анализ на труда и заетостта в България 1989 - 2019*

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № РД 09- 348/27.07.2021 г. на Директора на ИФС - БАН.

1. Информация за дисертанта

Познавам доц. д-р Васил Киров преди всичко от съвместното ни участие в някои научни форуми, заседания на научни журита и разбира се основно от негови публикации. Определено мога да заявя, че прави впечатление неговата голяма ерудиция по изследователските проблеми в областта, в която работи. Не по-малко впечатляваща е и неговата ангажираност в международни изследователски проекти, както и като експерт в различни европейски и национални институции. Той проявява креативност в процеса на анализиране на изследователските концепции на утвърдени автори и добросъвестност при използването им.

Изключително богатата творческа и професионална биография на доц. д-р Васил Киров свидетелства за неговата утвърдена роля на изследовател в областта на индустриалните отношения, социология на организациите и труда, както у нас, така и в страните от ЕС. Той е защитил своята образователно-научна степен „доктор“ и пред френско жури в Париж през 2002 г. с разширен вариант на своя дисертационен труд на тема „Приватизираното предприятие в България“. Бил е стипендиант на Френското правителство по програма „Мария Кюри“. Провел е четири дългосрочни специализации по две в Люксембург и Франция. Това безспорно е подпомогнало неговото вписване в международната изследователска научна общност по проблемите на социология на труда, с които доц. д-р Васил Киров се занимава повече от две десетилетия. Чете четири университетски лекционни курса. Изнесъл е 18 академични лекции, презентирани на различни форуми. Член е на редколегиите на чуждестранни научни издания и е експерт към европейски и национални институции. В настоящия период е научен ръководител на трима докторанти.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният дисертационен труд е с обем 321 страници и се състои от увод, изложение в шест глави, заключение, библиография и приложения. Дисертационният труд включва 6 фигури и 22 таблици в изложението. Списъкът на използваната литература в дисертационния труд съдържа 233 литературни източника (от които 52 на кирилица, останалите на латиница).

Представеният дисертационен труд от доц. д-р Васил Киров е резултат както на дългогодишен изследователски интерес, така и на пространно познаване и дълбочинно осмисляне на научната литература, проблематизираща изследователското поле, в което е разработен трудът.

Структурата на съдържанието на дисертационния труд следва стройна логика за представяне на направеното от кандидата изследване на динамиката на промените в гъвкавостта на труда и заетостта в България през преходния период като допринася за доброто аргументиране на заявената от него изследователска теза, формулирана като: „... гъвкавостта и несигурността в България и в българските компании се увеличават в резултат на приватизацията, глобализацията и дигитализацията. Но конкретната им специфика зависи, както от нормите и прилагането им от държавата и социалните партньори, така и от особеностите и контекста на отделните сектори и групи работна сила“ (В. Киров, с.23).

Както изисква научната логика, първата част от изложението представя изследователската концепция за теоретичната рамка, която служи като координатна система за анализ на емпиричните факти. За да постигне поставената пред своето изследване теоретична цел – „да се анализира специфичното развитие на гъвкавостта на труда и на заетостта в България по време на посткомунистическия период“ - авторът търси отговор на три основни въпроса: 1) Какви са формите на практикуваната в трудовото поле гъвкавост и как те могат да бъдат интерпретирани от гледна точка на качеството на труда, т.е. дали и доколко в българската стопанска практика се постига прокламираната от ЕК „гъвкава сигурност“? 2) Дали недостатъчните регулации или възможността за тяхното „заобикаляне“ улеснява използването на определени форми на гъвкавост на труда и на заетостта? 3) Има ли специфични особености въздействието на дигитализацията върху гъвкавостта на труда и заетостта у нас или следва европейските социални модели?

В първа глава се обследват теоретичните дискурси за изясняване на проявленията на гъвкавостта в труда и заетостта, при което авторът извежда една стройна таксономия на типовете гъвкавост. (Според мен обаче употребата на термина „цифрова“ по отношение на един от критериите за формирането на типологията не е особено удачен, доколкото в българската научна литература, той се употребява преди всичко за феномени, свързани с дигитализацията/цифровизацията. Мисля, че по-удачно е да се говори за количествена гъвкавост, както и на места прави авторът, като се има предвид и съдържателното описание на критерия.) Следва логично преминаване към разглеждане на институционалната рамка и фокусиране върху стратегиите на актьорите в полето на труда и заетостта.

Доц. д-р Васил Киров прави уговорката, че за разлика от макро-икономическите и социални изследвания на гъвкавостта на труда и заетостта в своя анализ на изследваните феномени той въвежда перспективата на микро и мезо равнището, без

разбира се да пренебрегва и макро перспективата, доколкото анализът изисква да се представят макро регулациите и причините за тяхното спазване или „подминаване“.

След конструирането на теоретичната рамка, във втора глава акцентът е поставен върху панорамната ретроспекция върху развитието на социологията на труда от българската академична общност. Тук за разлика от демонстрираното добро познаване на съвременната западна социологическа литература, мисля, че се показва едно „лежерно“ представяне на достиженията на българските социолози, посветили своите усилия върху изследване на проблемите на труда в периода 60-те – 80-те години на ХХв. Възможно е авторът да счита, че те не заслужават неговите усилия, но аз мисля, че една от причините съвременната социология да губи своята доказателствена сила е непознаването от страна на по-младите поколения на теоретичните достижения и дълбочината на Марксовата мисъл и дълбочината на проведения от него логически анализ. Иначе авторът не би трябвало да характеризира лансираната и наложена по една или друга причина концепция на „обществото като система“, като „марксистка“, тъй като тя е по-скоро метафизическа интерпретация на обществото и показва, че българските й автори не са били добре запознати нито с Марксовите постановки, нито с тези на Парсънсовия структурен функционализъм.

В трета глава е описана институционалната макрорамка и са представени основните характеристики на индустриалните отношения в България през разглеждания период. При анализ на проблемите в областта на труда е важно да не се пренебрегват неблагоприятните ефекти върху процесите, свързани с индустриалните отношения, резултат от дейността на западноевропейските и американските експерти поради тяхната конфронтация вследствие на желанието им да наложат едно или друго влияние, особено в началото на прехода, но и след това. Авторът акцентира върху ерозирането на колективното договаряне в страната и върху неефективността на регламентираните органи за представителство. Безспорно процесите, свързани с труда в България не могат да останат незасегнати от процесите на глобализиране на икономиката и това е предметът на изследване на четвърта глава от дисертационния труд. Обобщенията са илюстрирани от резултатите от проведеното изследване по международния проект WORKS. Важен извод, свързан с факта на глобализация на стопанствата на двете сравнявани държави (България и Унгария), е, че от привнесените модели на гъвкавост от МНК или от властовите центрове на ГВС във „всички изследвани случаи могат да бъдат открити „губещи“ е „печеливши“ служители“ (В .Киров). Прави чест на автора, че е посветил анализа в пета глава на проблемите, свързани с нископлатения и уязвим труд, който има доста голям дял у нас, в условията на принудителна гъвкавост и значима несигурност.

Шеста глава е адресирана върху „темата на деня“ - влиянието на дигитализацията на труда върху гъвкавостта на заетостта основно в плоскостта „баланс между труда и личния живот“. Тук авторът отново е повлиян от широко застъпената в литературата противопоставка между трудова дейност и личен живот, като че ли е възможно трудовата дейност да бъде изключена от личния живот. Мисля, че много по-адекватно е да се търси баланс между време за трудова дейност и време, свободно от трудова дейност. Но вероятно и тази теза е отнесена към „марксистките“ концепции и затова е пренебрегвана в съвременната литература, посветена на този проблем.

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Самооценката на приносите от теоретичен и теоретико-приложен характер, която доц. д-р Васил Киров е представил, отговаря на действителните постижения на автора в дисертационния труд. Мисля, че по отношение на третия, формулиран от него, свързан с представянето на социологията на труда в България преди 1989 г. има още какво да се желае.

Смятам, че основната характеристика на приносите е, че са в сферата на обогатяване на съществуващите знания. Наред с тези формулирани от автора, като основен негов принос бих определила поставянето на редица въпроси, свързани с промените, настъпили в характеристиките на труда през преходния период и опита да им се даде определен отговор, доколкото все по-малко социолози у нас посвещават своите изследователски усилия именно върху изучаването и анализирането на труда. Както сочи и авторът, повечето анализи са икономически и са на макрониво.

До мен не са стигнали сигнали, че дисертационният труд не е самостоятелно дело на автора.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Авторът посочва 23 публикации по темата на дисертацията, повечето от които публикувани в западни издания. 10 са самостоятелни, останалите - в съавторство. От приложените разделителни протоколи става ясно, че в тях делът на доц. Киров или е на водещ автор, или е равен на този с неговия съавтор. Големият брой публикации по темата на дисертацията показва, че доц. д-р Васил Киров е направил публично достойно своите научни търсения на разработваните от него проблеми и далеч надхвърля минималните национални изисквания и изискванията, заложили в Правилника на ИФС за получаване на научна степен „доктор на науките”.

Самият факт на многото цитирания на публикациите на автора според значимите класации – както сочи той към 30 юни 2021: **H-index – 11; I 10-index – 11; Цитати според Google Scholar – 402** – показва голямата популярност на неговите теоретични достижения.

5. Оценка на автореферата

Авторефератът е изготвен коректно според изискванията на жанра. Представя ясно логиката на проведеното изследване и съдържанието на дисертационния труд. Разкрива проведената аргументация за доказване на застъпената от автора теза. Синтезира съдържанието на съответните части и основните аналитични резултати. Съдържа и справка за самооценка на научните приноси в дисертационния труд.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Основната ми препоръка по отношение на вероятното бъдещо публикуване на труда е за една много щателна редакционна и коректорска работа върху текста. Авторът следва наложената съвременна традиция на писане в западноевропейската и американската научна литература и текстът на места е повече описателен, повтарящ стила на написаните доклади по съответните проекти, вместо анализиращ и обяснителен.

Втората ми препоръка е по отношение на много ясното отграничаване на теоретичните понятия и по-специално: човешка дейност с нейните две форми на

трудова дейност и самодейност; труд и работа; производителен и непроизводителен труд; заети, наемни работници и самонаети, защото тогава анализът би придобил по ясни очертания за действителните промени, които настъпват в полето на наемния труд, в полето на мениджърския труд или по-точно работата на мениджърите, която за разлика от наемния труд е работа по предоставяне на услугата управление (както твърди и Лудвиг фон Мизес) и дейността на самонаетите, тъй като разликите са съществени. Едва тогава могат да бъдат проследени логическите непоследователности в критиките към Марксовата концепция на съвременните представители на Австрийската парадигма Джордж Рийзман (Reisman, 1998), Мъри Ротбард (Rothbard 2009) др. Следвайки твърденията на Мизес за предприемаческата дейност като „интелектуален труд по планиране, управление, организация и контрол върху бизнеса“, те пропускат да направят Марксовата уговорка, че това е труд, предоставящ услуга и получава своя доход срещу тази услуга като дял от печалбата, т.е. от дохода на капиталиста, за разлика от наемния труд, чийто доход се формира от променливия състав на капитала.

Разбирам желанието на автора да не навлиза в тази сложна и дълбока теоретична дискусия, но мисля, че тя е много важна за обективното анализиране на проблемите в полето на трудовата дейност.

Заключение

Предложеният от доц. д-р Васил Николаев Киров дисертационен труд посветен на значим за социалноикономическата практика проблем представлява задълбочено теоретично изследване. То е широкообхватно както по обем, така и съдържателно. Социологическият анализ е проведен с висока професионална компетентност и ерудиция. Отговаря на процедурните изисквания, посочени в ЗРАСРБ и Правилника на ИФС относно присъждането на научната степен „доктор на науките“, поради което като член на НЖ, назначено със заповед № РД 09-348/27.07.2021 г. на Директора на ИФС – БАН, ще гласувам за присъждане на научната степен „доктор на науките“ шифър 05.11.01. на доц. Васил Николаев Киров за дисертационния труд „Гъвкавост и несигурност. Социологически анализ на труда и заетостта в България 1989 – 2019“.

23.09.2021 г.

Подпис:

София

проф. д.с.н. Теменуга Ракаджийска